

Arkeologisk förundersökning 2014

Tyfonen 1, fornlämning 76

HUSBYGGE

Malmö stad, Malmö kommun
Skåne län

Arkeologisk förundersökning 2014

Tyfonen 1, fornlämning 76

HUSBYGGE

Malmö stad, Malmö kommun
Skåne län

Skånearkeologi

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk förundersökning 2014

Tyfonen 1, fornlämning 76

Husbygge

Malmö stad, Malmö kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2014:19

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

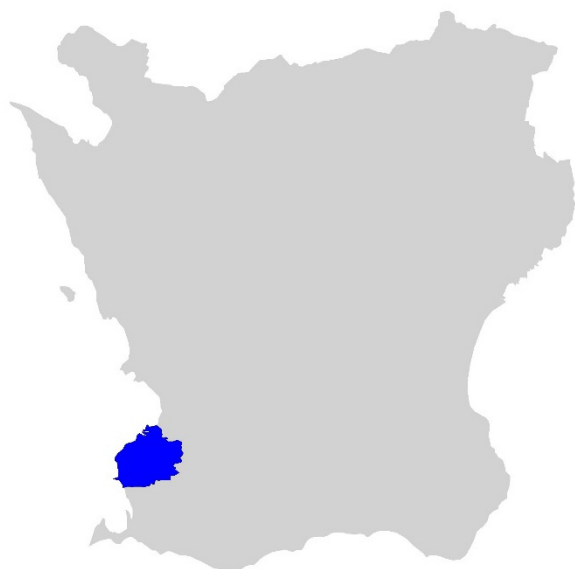
Omslagsbild: Per Sarnäs

Tryck: Holmbergs i Malmö AB

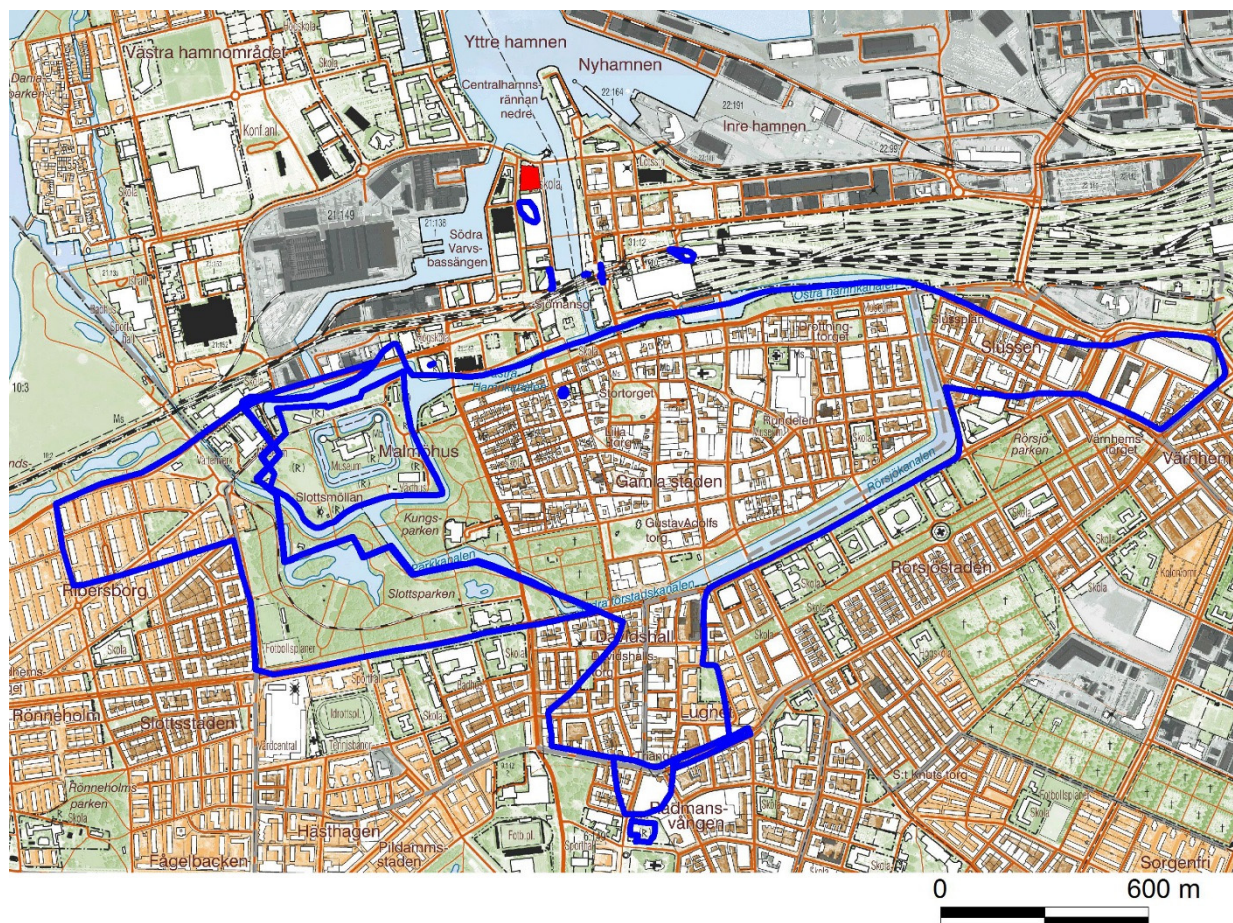
© Skånearkeologi 2014

Innehåll

Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar	6
Undersökningsresultat	7
Referenser	10
Tekniska och administrativa uppgifter	11

Figur 1. Karta över Skåne med Malmö kommun markerat med blå färg

Figur 2. Karta över del av Malmö med platsen för undersökningen fylld med röd färg.

Inledning

Med anledning av att Skanska Öresund AB planerade uppföra kontor, hotell, butiker, restaurang och underjordiskt garage inom fastigheten Tyfonen 1 som ligger i nära anslutning till fornlämning nr 76 beslutade Länsstyrelsen i Skåne län om en arkeologisk förundersökning. Den arkeologiska förundersökningen har genomförts av Skånearkeologi.

Topografi och fornlämningsmiljö

Från tiden för baltiska issjöns avtappning, vid slutet av istiden, för ca 11 600 år sedan och fram till för ca 8 500 år sedan var Öresundsområdet ett sammanhängande landområde. Därefter steg havsytan ca 10 m på mindre än 1 000 år, och det som idag är Öresund bildades.

Undersökningsområdet ligger i ett område som fram till 1800-talet utgjordes av sjöbotten. Området har vallats in och fyllts ut sedan början av 1800-talet. Den nuvarande Inre Hamnen och Suellshamnen utgör det ursprungliga hamninloppet från slutet av 1700-talet. Det var också här som den medeltida bryggan låg på hamninloppets östra sida. Området var mycket långgrunt och innan den långa bryggan anlades fick varor och gods fraktas med småbåtar eller kärror ut till fartygen som fick ankra upp längre ut (Edlund 1922).

Undersökningsområdet har varit föremål för flera ombyggnader i hamnen. I norra delen av Tyfonen 1 har tidigare funnits en klaffbro över en kanal in till det som senare blev Kockumsområdet och Västra Hamnen. Inom denna del har det mesta av torv- och gyttjelager försvunnit vid muddringsarbeten. Hamninloppet har därtill tidigare varit bredare och sträckt sig en bit in på Tyfonen östra sida.

Inom stora delar av hamnområdet förekommer torv- och gyttjelager från övergången mellan boreal och atlantisk tid och dessa ligger i låglänta partier. Mellan dessa partier har det troligen funnits en topografi som varit gynnsam för olika sorters bosättningar. Nedan följer en redovisning av i FMIS registrerade fornlämningar.

Raä 76: Boplatz med okänd utsträckning. Inom ett område, ca 50 x 40 m, påträffades fynd av flintavslag och spånfragment. Flintmaterialet är troligen mesolitiskt eller äldre. Även träd och stubbar påträffades i ett torvlager, som dateras till mesolitikum. I området påträffades även keramik, bearbetat trä, textil och ben med en datering (medeltid–1700-tal).

Raä 107: Kaj, ca 55m lång (NNV-SSÖ) som anlagts under 1800-talet genom utfyllnad i havet. I den östra delen av exploateringsområdet dokumenterades en kajkonstruktion av trä daterad till 1800-tal.

Raä 108: Fyndplats för flinta. 2 flintavslag framkom i ett torvlager som även innehöll rikligt med hasselnötter samt 2 brända träbitar och en stubbe.

Figur 3. Karta från 1862 över Malmö hamnområde med det undersökta området markerat med röd linje. I bakgrunden syns det nutida hamnområdet gråtonat. Strax innanför den sydöstra gränsen för arbetsområdet syns en mörk linje som går i nord-sydlig riktning. Den har utgjort en västlig kaj sida innan utfyllnaden österut. Rester efter denna kaj framkom i form av stora gråstenar (se figur 5).

Raä 118: Kaj, ca 50 m (närmast N-S), bestående av delar av träspont. Del av Malmös tidigare hamn, färdigställd senast ca 1826.

Raä 119: Kaj, bestående av träspont med stenfyllning (14 x 3 m). Datering till 1800-talets mitt.

Raä 120: Fyndplats för 3 mjärdar, varav 1 i stort sett komplett och 2 fragmentariska, samt 1 ljusterskaft och andra träföremål. Inlagrade i gyttna påträffades även djurben och flintavslag. Mjärdarna är C14-daterade till 6565-7195 +/-50 BP.

Raä 121: Förtöjningsanordning, bestående av nedre delarna av spetsade ekpålar neddrivna i sand och morän. Datering genom dendrokronologi: 1360-1388 AD. Pålarna har tolkats som förtöjningsplatser för större fartyg.

Raä 123: Kaj, bestående av en 8 m lång träspont, som påträffades ca 1,5 m under dagens gatunivå. Datering till 1800-talets mitt.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

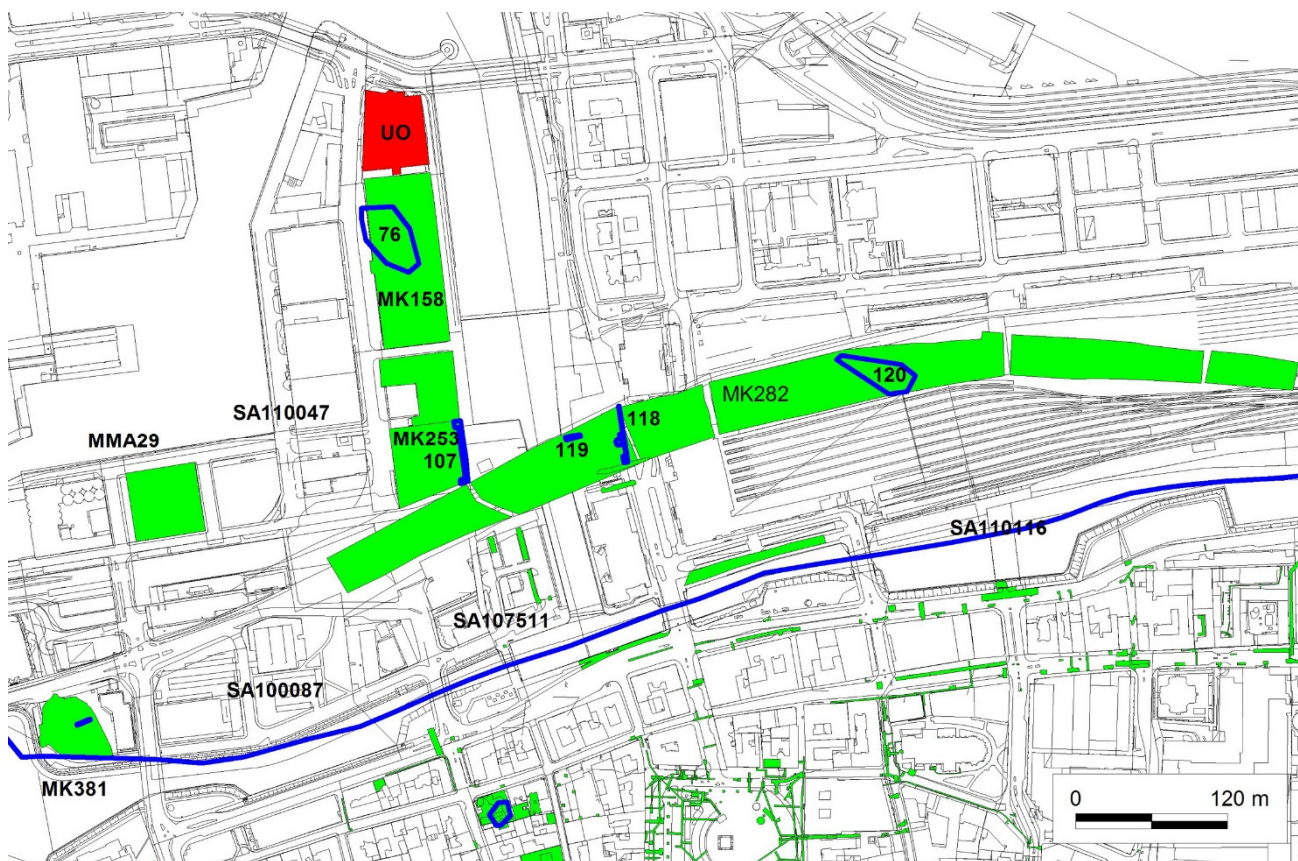
Endast ett fåtal undersökningar har tidigare gjorts inom detta område, och samtliga har utförts under de senaste 10 åren. Vid Hjälmarekajen (MK 158, Raä 76), strax söder om undersökningsområdet, påträffades på en nivå av ca 2 meter under nuvarande havsytta ett torvigt lager med växtdelar och trärester från ek, al och alm. Även slagen flinta, hasselnötskal och snäckskal framkom i lagret. Genom en radiometrisk datering av en ekstam kunde lagret dateras till senboreal tid eller ca 6100 BC. Vid undersökningen påträffades även lösfynd från medeltid och senare samt rester av en äldre kajkonstruktion (Frejd 2003). Liknande lämningar har även framkommit vid undersökningarna Scylla 2 (MK 253), Flundran 2 (MK 381) och Scylla 3 (MK 383) (Frejd 2005, 2007a, 2007b). I kvarteret Nereus 1, omedelbart väster om undersökningsområdet påträffades inga torv- eller gytjelager (MMA 29) (Frejd 2010a). Vid Bagers plats genomfördes en förundersökning 2009 med anledning av ett planerat underjordiskt garage. Vid Bagers plats påträffades inte heller några gytte- eller torvlager, utan sjöbottensanden låg direkt på lermoränen (Frejd 2010b).

Figur 4. Karta som visar registrerade fornlämningar (blått) samt tidigare utförda undersökningar (grönt). Den blå linjen som löper tvärs över kartan är den norra gränsen för Malmö medeltida stadsområde.

MK = Malmö Kulturmiljö

MMA = Malmö museer

SA = Sydsvensk Arkeologi

Figur 5. Den äldre kajen var uppbyggd av stora gråstenar. Se även figur 3.

Under åren 2005–2007 schaktades det för sänktunneln delen av Citytunneln närmast Centralstationen. Schaktningen övervakades av arkeologer från Malmö Kulturmiljö (MK 282, Raä 118–120). Under utfyllnadslagren framkom den äldre havsbotten, ca 0,5 m under nuvarande havsyta, bestående av ett vattenavsatt sandlager. Inlagrat i sanden påträffades keramik, trä, och ben som härrör från medeltid till modern tid. Därunder vidtog en gråblå, sandig lermorän. I den östra delen av undersökningsområdet dokumenterades mindre partier av alggyttja under sanden. Fynd i lagret daterar det till senare delen av den mesolitiska kongemosekulturen. På ungefär samma nivåer som gyttjan, men stratigrafiskt äldre än denna, framkom ett lager bestående av torv med rikliga lämningar av trädstammar och stubbar från senboreal tid. Det mest uppseendeväckande fynden var en nästan komplett mjärde samt rester av ytterligare två. Förutom mjärdarna framkom några käppar som var neddrivna i sanden samt bearbetade träbitar varav ett eventuellt ljusterskaft. Lämningar som härrörde från hamnens äldre historia var få och utgjordes av ett antal spetsade pålar vilka dendrokronologiskt daterades till senare delen av 1300-talet (Hadevik, Hammarstrand Dehman & Serlander 2008). Ca 100 meter söder om denna undersökning genomfördes en förundersökning i form av en schaktningsövervakning 2012 varvid troligen en strandkant med fynd av flintavslag, svallade såväl som osvallade, framkom. Även här påträffades torv- och gyttjelager (110116) (Sarnäs 2013). I samband med att Malmö stad lät uppföra Malmö live genomfördes en förundersökning i form av en schaktningsövervakning 2012–2013 varvid torv- och gyttjelager påträffades. Ett flertal välbevarade ekar påträffades också. (100087) (Sarnäs 2013).). I Kv. Niagara (110047) framkom fynd av svallade flintavslag och gyttje- och torvlager (Sarnäs 2013).

Undersökningsresultat

Inom undersökningsområdet framkom torv- och gyttjelager i den södra delen. I torven förekom en del trädstammar och stubbar. Trädstammarna var överlag dåligt bevarade, mjuka och sammanpressade. Enstaka fynd av hasselnötsskal, ekollon och ett djurben påträffades. Inom området framkom några få fynd av flintavslag. Inom vissa partier förekom träkol och en större förkolnad träbit som skulle kunna vara rester av mänsklig aktivitet. En skogsbrand borde ha efterlämnat ett mer jämnt fördelat lager av träkol.

I sydöstra delen av undersökningsytan framkom stora stenar blandat med sjösand vars utsträckning stämmer med västra kajkanten på en äldre kaj som bör ha uppförts under mitten eller eventuellt första hälften av 1800-talet. Kajen syns tydligt på en karta från 1862 (figur 3). På samma karta går det att se att den norra delen av

undersökningsområdet har utgjort en hamnkanal som har varit försedd med en klaffbro. Fundamenten för klaffbron var mycket kraftiga konstruktioner som var förankrade direkt på kalkberget. Den geotekniska undersökningen visade också att det inom den norra delen endast förekom sporadiska torv- och gytjelager bevarade.

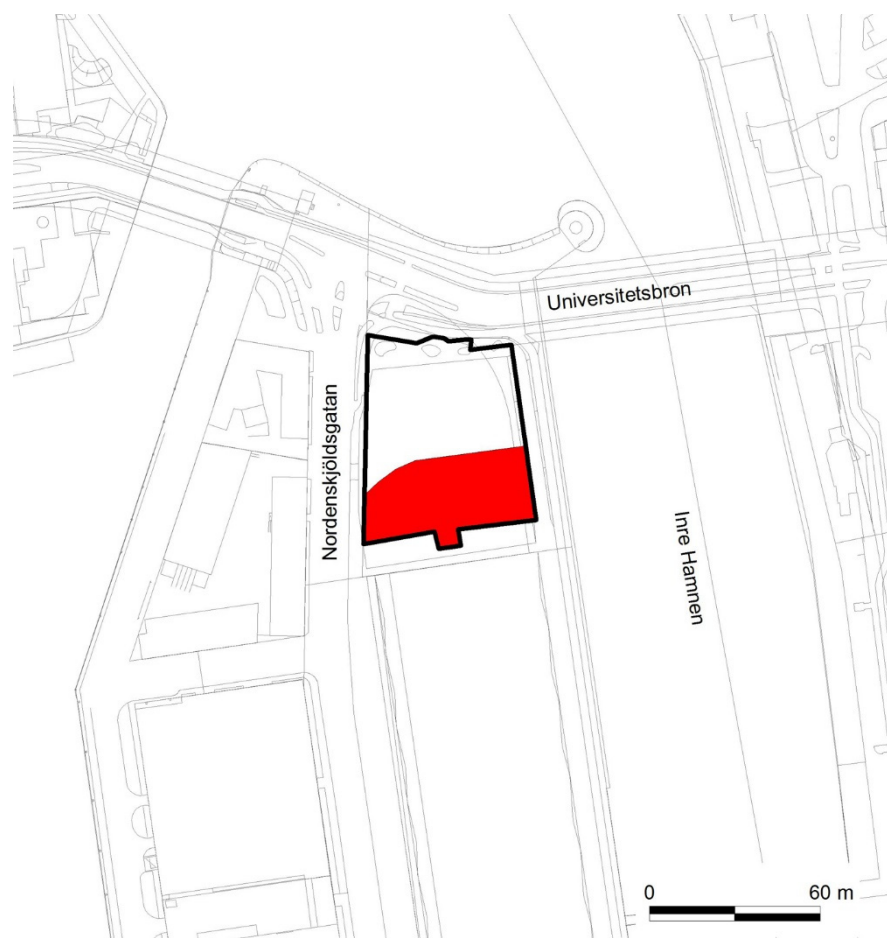
I nordvästra delen av den undersökta ytan framkom medeltida keramik (yngre rödgods och yngre svartgods) i sjösanden direkt ovanför torv- och gytjelagren. Det förekom också svallade tegelbitar. I denna del av området framkom även den äldre kajkanten som ses på 1862 års karta, men här i form av dubbla rader med träpålar. Torv- och gytjelagren ändrade i detta parti karaktär och blev mer som ett lager och mer mineralogent och i de undre sjösandslagret förekom ocksåpartier med ursvallad strandgrus. Detta tolkades först som att underlaget har varit något högre i denna del och att det under någon del av transgressionen har varit en strandzon. Fynden av medeltida keramik kan dock vara en indikation om att lagren har blivit påverkade vid uppförandet av kajen och att de talrika pålarna har fört ned syre till torv- och gytjelagren så att dessa har brutits ned.

I den överlagrande sjösanden förekom svallade flintavslag.

I torv- och gytjelagret förekom här och där långa spår fyllda med sjösand liknande plogspår. Samma spår kunde variera i djup och tvärsnittet var närmast triangulärt men kunde vara något utvidgat i botten av spåret. Tolkningen av dessa är att det utgör spår efter ankare (figur 7).

Tabell 1. Tabellen visar tillvaratagna fynd från torvlagret.

	Sakord	Antal	Vikt (g)	Fyndomständighet
MMA 101:1	Avslag	11	9	Torvlagret
MMA 101:2	Övrig flinta	1	9	Torvlagret
MMA 101:3	Ben	2	1	Torvlagret

Figur 6. Schaktplanen visar det område som schaktades ur och den del som var föremål för schaktningsövervakning (röd färg).

Figur 7. Det förekom långa fördjupningar liknande plogspår fyllda med sand. Dessa tolkas som spår efter ankare.

Referenser

Litteratur

Edlund, G. 1922. Malmö Hamn Åren 1775–1922.

Frejd, Joakim. 2007a. Arkeologisk förundersökning 2007. Flundran 2. Schaktningsövervakning inför byggandet av ny hovrättsbyggnad. Enheten för Arkeologi Rapport 2007:058. Malmö. Malmö Kulturmiljö.

Frejd, Joakim. 2007b. Arkeologisk förundersökning 2007. Scylla 3. Schaktningsövervakning inför byggande av ny kontorsbyggnad. Enheten för Arkeologi Rapport 2007:059. Malmö. Malmö Kulturmiljö.

Frejd, J. 2010a. Kv. Nereus 1. Arkeologisk förundersökning 2009. Sydsvensk Arkeologi rapport 2010:2.

Frejd, J. 2010b. Bagers plats, Malmö. Arkeologisk förundersökning 2009. Sydsvensk Arkeologi rapport 2010:8.

Hadevik, C. Hammarstrand Dehman, K. & Serlander, D. 2008. Malmö C nedre – I samband med byggande av tunnel och ny stationsbyggnad. Enheten för Arkeologi Rapport 2008:030. Malmö Kulturmiljö.

Sarnäs, P. 2013. Torsken 1, Benmöllan 1 och Hamnen 21:147. Arkeologisk förundersökning 2012. Sydsvensk Arkeologi rapport 2013:19

Sarnäs, P. 2013. Niagara 2 och 3 samt Hamnen 21:137. Arkeologisk förundersökning 2012–2013. Sydsvensk Arkeologi rapport 2013:20

Opublicerat material

Frejd, Joakim. 2003. Rapport över arkeologisk förundersökning 2003. Schaktövervakning vid Hjälmarekajen, Malmö stad. Arkivrapport. Malmö Kulturmiljö.

Frejd, Joakim. 2005. Rapport över arkeologisk förundersökning 2005. Schaktövervakning inom fastigheten Scylla 2, Kvarteret Scylla, Malmö stad (fornlämning RAÄ 20). MK 253. Arkivrapport. Malmö Kulturmiljö.

Kockum, J. 2000. Centralplan - Järnvägshamnen 2000. Rapport över arkeologisk förundersökning. Malmö Kulturmiljö.

Internetreferenser

FMIS.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer431-12817-2014
Skånearkeologis diarienummer201420
Inventarienummer MMA 101
Arkivnummer 120:01

Län Skåne
KommunMalmö
StadMalmö
FastighetTyfönen 1

Ekonomiska kartans blad 2C 3e NÖ
Koordinatsystem Sweref 99 TM
X koordinat6164704
Y koordinat373721
M ö.h. -1 – -1,5

Fältarbetstid2014-08-11–2014-09-23
Antal arbetsdagar 14
Antal arkeologtimmar 49

Undersökningsområde 3 700 m²
Undersökt yta 1 515 m²

Projektledare Per Sarnäs
UppdragsgivareSkanska Öresund AB

Fynd och arkivmaterial förvaras på Malmö museer

Kostnader, arkeologi

Fältarbete:31 850:-
Rapport: 4 450:-
Resor: 1 520:-
Tryck: 1 200:-
Summa:39 020:-